

להעלות את הסעיף

בשנת 2018 פורסמה הגרסה החדשה של "קוד האתיקה המקצועי של העובדים הסוציאליים בישראל". כדי לקרב את ציבור העובדים לסעיפי הקוד בגרסתו החדשה ולהכיר את השינויים שחלו בו, יוצגו מדי גיליון אחדים מהסעיפים הבולטים בקוד

הוחלט להוסיף ולהדגיש בפרק אחריות העובדים הסוציאליים כלפי לקוחותיהם סעיף שיתייחס מפורשות לרגישות ולכשירות התרבותית, מושגים שראוי שיוטמעו בעבודתם של העובדים הסוציאליים.

אתיקה בשטח

לפני שנים הוזמנתי למרכז קליטה כדי לשאת הרצאה על נזקי האלכוהול בפני עולים שזה עתה הגיעו מאתיופיה. הקהל הורכב מאנשים מבוגרים, רובם גברים. מאחר שאיני דובר את שפתם, ההרצאה זכתה לתרגום סימולטני על ידי בחור צעיר שעמד לצדי ותרגם את דבריי. אני מסביר בקצרה, והוא מאריך בתרגום.

כך מתנהלת ההרצאה, עד שאני מגיע להשפעות האלכוהול על התפקוד המיני. אני מסביר בחופשיות, והמתורגמן הצעיר שלצדי שותק. חשבתי שלא שמע או לא היה מרוכז. חזרתי על דבריי, והוא ממשיך לשתוק. פניתי אליו בתהייה, והוא רכן לעברי ולחש לי: "אני לא יכול, בתור צעיר, לדבר עם המבוגרים על ענייני מין, זה לא מקובל אצלנו ולא מכובד". התנצלתי בפניו והתביישתי. הבנתי שהבאתי את העולם התרבותי שלי, הכולל פתיחות ודיבור חופשי גם על ענייני מין, מבלי להכיר ולכבד את אלו שעמדתו בפניהם.

לפני זמן מה סיפרה עובדת סוציאלית, באחד הפורומים שהשתתפתי בהם, כי הלכה לביקור בית כחלק מדרישות עבודתה. כשהגיעה, הציעה לה אם המשפחה כיבוד ושתייה, ובעיקר הזמינה אותה לטעום מתבשיל שזה עתה הכינה. העובדת סירבה בנימוס, תוך הבהרה שמדובר בביקור רשמי בתפקיד ולא באירוע חברתי. המארחת נפגעה מאוד. היא ציינה בפני העובדת כי על פי המסורת שגדלה עליה, כל מי שנקרה לביתם הוא אורח, גם אם הוא בא לעניין רשמי, ואחת הדרכים לארח היא להציע תבשילים ומאכלים. למעט מקרים של בעיית כשרות או רגישות רפואית כלשהי, הסירוב להתכבד נחשב כעלבון. העובדת הסוציאלית סיימה את סיפורה בהדגשה שכאשר הלכה לבית המשפחה, כלל לא ידעה מאיזה רקע הם ומהן הרגישויות התרבותיות שיש להתייחס אליהן.

כותבת עובדת סוציאלית מתחום ההתמכרויות: "קיבלתי לטיפול בחור בדואי, מכור לאלכוהול. באופן טבעי, כשדיברתי אתו הבטתי לעברו וחיפשתי את קשר העין. הוא השתדל להתחמק ולא להישיר מבט לעברי. חשבתי שזה אולי עניין של בושה, אולי כי אני אישה. בסופו של דבר שאלתי אותו, והוא הסביר לי שאינו מישיר אליי מבט כי כך מקובל בחברה הבדואית, מתוך כבוד והערכה כלפי דמויות בעלות סמכות. באותו רגע הבנתי שעם כל הידע שלי בתחום ההתמכרויות, הרי שכדי לעזור למטופל הבדואי, אני צריכה להכין קודם כול שיעורי בית וללמוד משהו על התרבות הבדואית" ("הכול על אלכוהול" מס' 99, יוני 2018, עמ' 5-6).

בשורה התחתונה

כשעובדים סוציאליים מקבלים לטיפולם לקוחות חדשים, הרי שמעבר להתעמקות בסיבת פנייתם ובמצוקותיהם, ראוי שילמדו מעט על מנהגיהם ומסורותיהם של הלקוחות ויספקו להם שירות רגיש-תרבותי.

רגישות וכשירות תרבותית

הסעיף בקוד האתיקה

"העובדים הסוציאליים יפעלו בקשריהם עם לקוחותיהם מתוך מודעות, רגישות וכשירות תרבותית, ובענווה יספקו להם שירות רגיש תרבות" (סעיף 44 בפרק 1).

רקע כללי

החברה הישראלית היא חברה הטרוגנית, עם מגוון רחב של תרבויות, מנהגים, מסורות ועוד. לכולם יש מקום של כבוד וכולם ראויים. חובתם של העובדים הסוציאליים להכיר את מנהגי הלקוחות ואת המסורות שגדלו עליהן ולכבד אותם.

בהרצאה שנשא ד"ר יוחאי נדן בפורום הוועדה לאתיקה מקצועית, הוא ציין כי "מי שקובע בדרך כלל את הכללים, החוקים וההתנהגויות מגיע מחברות מערביות, משכילות, מתועשות, עשירות ודמוקרטיות (W.E.I.R.D). הידע המיוצר במדינות המערביות הופך לנחלת הכלל ונתפס כ'אוניברסלי', ולמעשה מתעלם מחברות אחרות, שתפיסת עולמן שונה. תהליך זה אף כונה 'אימפריאליזם מקצועי', שכן הוא בדרך כלל חד-כיווני. עולם הערכים המערבי שממנו נגזרים גם כללי קוד האתיקה, כולל זכויות אדם, שוויון, זכות להגדרה עצמית, אוטונומיה ועוד, אינו תואם בהכרח את ההתנהלות המקובלת בחברות אחרות, וכן בקבוצות מיעוט החיות בחברות מערביות" (ראו מידעו"ס, גיליון מס' 85, מרץ 2018, עמודים 34-35).

באותו פורום (ראו שם) נשאלו חברי פנל שזומנו לדיון אם יש מקום להגמיש את כללי האתיקה לטובת הרגישות התרבותית, או שהעובדים הסוציאליים הפועלים בחברה רגישת-תרבות יתאימו עצמם ללקוחות, אך עדיין יפעלו על פי הכללים האוניברסליים. המסקנה הרווחת הייתה שאין לכך תשובה ברורה. ראוי שהעובדים הסוציאליים יתייחסו לכללי האתיקה ככללים מכוונים ומלמדים ויפעלו על פיהם, אך במקביל - ראוי שהקוד האתי ייתן ביטוי להטרוגניות החברתית ולאוכלוסיות ייחודיות ולתרבותן.

ניסוח הסעיף בקוד האתיקה

בגרסה הקודמת של קוד האתיקה צוין בפרק הדין באחריות העובד הסוציאלי מתוקף תפקידו החברתי, כי "עליו (על העובד הסוציאלי) לפעול לקידום תנאים המעודדים יחס של כבוד כלפי התרבויות שהחברה הישראלית מורכבת מהן". הסעיף הועתק כלשונו גם לגרסה החדשה (סעיף 2א בפרק 2). ואולם, נמצא כי סעיף זה הוא הצהרתי וכללי מדי. ברוח הגישה של קבלת האחר והתייחסות מכבדת למגוון התרבויות בחברה,